

Svenska Fotbollpokalen – greve Clarence von Rosens vandringspris av 1903

- av Jimmy Lindahl

Under hösten 2000 kom greve Clarence von Rosen, och därmed även den populärt benämnda von Rosens pokal på ett mindre smickrande sätt i blickpunkten. Här är inte platsen att diskutera von Rosens tvivelaktiga politiska idéer på 1930- och 1940-talet. Däremot är det av fotbollshistoriskt intresse att tydligt lyfta fram att von Rosens pokal slutade man spela om 1902...

Detta år vann nämligen Gefle IF greve Clarence von Rosens vandringspokal av 1899 för tredje gången och hemförde pokalen till Gästrikland för alltid. Pokalen lär numera finnas på Länsmuseet i Gävle.

Nuvarande pokal då – heter inte den också von Rosens pokal eller Rosenska pokalen?

Nej, det korrekta namnet är Svenska Fotbollpokalen.

Den uppsattes 1903 av Clarence von Rosen och har undertiteln greve Clarence von Rosens ständiga vandringspris av 1903.

Det senare vandringspriset, en exakt kopia av den första vandringspokalen, har alltså i sitt officiella namn ingen direkt koppling till Clarence von Rosen, även om underrubriken visar från vem pokalen har sitt ursprung.

Det första året som det spelades om Svenska Fotbollpokalen är alltså 1903. Intressant nog spelades det två gånger under 1903 om Fotbollpokalen. Båda gångerna erövrades för övrigt pokalen av Örgryte IS.

Pingsthelgen 1903

Den första tävlingen om Svenska Fotbollpokalen gick av stapeln i samband med den Allmänna Svenska gymnastik- och idrottsfesten som genomfördes i Stockholm i pingsthelgen 1903. Det var för övrigt i samband med denna idrottsfest – den trettonde i ordningen – som Svenska Riksidrottsförbundet bildades söndagen den 31 maj. Sju lag deltog i fotbollsturneringen och sex fotbollsmatcher spelades. Det ursprungliga spelprogrammet kunde inte hållas sedan bl.a. den från Köpenhamn inbjudna Boldklubben af 1893 blivit försenade i samband med sin tågresa till Stockholm. Samtliga matcher gick på Idrottsparken.

Första omgången

28/5 kl.19.00 Djurgårdens Idrottsförening - Göteborgs Idrottsförbund 5-1 (1-0)

29/5 kl.14.00 Allmänna Idrottsklubben - Norrköpings Idrottsförbund 3-2 (0-0)

30/5 kl.08.30 Boldklubben af 1893 Köpenhamn - IF Svithiod 7-1 (3-0)

Semifinaler

31/5 Djurgårdens IF - B 1893 0-7 (0-2)

31/5 AIK - Örgryte Idrottssällskap 0-4

Final

1/6 kl.19.00 B 1893 - Örgryte IS 9-0 (4-0)

Örgryte IS tilldelades vandringspriset Svenska Fotbollpokalen såsom bästa svenska lag.

Några laguppställningar har tyvärr inte hittats i någon av de studerade tidningarna.

Sensommaren 1903

Det fanns dock ett missnöje på det sätt som Örgryte vunnit pokalen i pingsthelgen. Under Svenska Bollspelsförbundets ledning utlystes därför en ny tävling för samma år. Den genomfördes som en fullt planmässig tävling om Svenska Fotbollpokalen under sensommaren 1903. Det bestämdes dock att Örgryte idrottssällskap i Göteborg skulle kvarstå utan vidare försökstävlan till finalmatchen.

Finalen spelades den 20 september 1903 på Idrottsparken i Stockholm. Domare var Donald E. Kidd. Publik: mer än 3.000 personer, vilket innebar att så gott som varje upptänklig plats varifrån man kunde få en överblick över banan var upptagen. Efter att ha spelat fyra matcher hade IFK Stockholm lite överraskande – Djurgårdens IF var favoriter – kvalificerat sig för att möta direktkvalificerade Örgryte IS i finalen. Örgryte IS vann finalmatchen med 2-1, efter samma siffror i paus.

Lagen ställde upp enligt följande;

Örgryte IS: Oskar Bengtsson; Ernst Sandstedt, Erik Bergström; Hjalmar Orstadius, Eric Grauers, Victor Andersson; Josef Larsson, Gustav Bergström, Aron Hammarbäck (kapten), Erik Lund och Knut Lindberg.

Sthlm-kam: Erik Bergvall; E. Larsson, A. Johansson; K. Täckström, Nils Ohlsson, K. G. Robert; E. Täckström, Erland Hjärne (kapten), A. Moberg, Edvin Larsson och Gotthard Ohrling.

Kamraterna i prydliga röda tröjor med vit stjärna samt vita byxor och Örgryte IS i randigt blå och gul kostym. Det konstateras att Örgrytespelarna är betydligt äldre och mer rutinerade än sina motståndare. Vid sidan av sin målvakt och kapten består kamraternas lag uteslutande av skolynglingar.

Lagen var synnerligen jämspelta. Stockholmarnas brister i samspel och rutin sökte de ersätta genom energiska framstötter och lyckades genom detta och sin målvakts påpasslighet hålla de mer kraftfulla och rutinerade göteborgarna stången ganska bra. Örgryte gjorde ett mål i början av första halvlek, vilket dock nästan omedelbart följdes av ett dylikt i stockholmarnas favör. Sitt andra och avgörande mål gjorde Örgryte i slutet av första halvlek.

Flest applåder drog den utmärkta backen Erik Bergström ned, och det konstateras att Örgrytes forwards hade ett förträffligt samspel samt voro ytterst snabba och säkra i sina rörelser. I ett utmärkt spelande IFK Stockholm märktes allra främst den briljant spelande målvakten Bergvall.

Bland de närvarande märktes överstelöjtnant Victor Balck och greve Clarence von Rosen, vilken ju alltid pläгат åse sluttävlingarna om de av honom skänkta pokalerna och därefter personligen överlämna dem till vinnande lag. Under stort tillrop av åskådare och allmän entusiasm kunde von Rosen dela ut Fotbollpokalen till Örgrytes lagkapten Aron Hammarbäck.

Kvalificerande matcher

Vid sidan om titelförsvarende Örgryte IS deltog tio lag. Åtta av lagen var från Stockholm samt ett lag vardera från Eskilstuna och Norrköping. Totalt spelades nio kvalificerande matcher inför finalen med följande resultat.

Första omgången

9/8	kl.13.00	Östermalms SK-IF Drott	0-6 (0-4)
9/8	kl.14.15	IFK Stockholm-AIK	2-0 (0-0)
9/8	kl.15.30	IF Swithiod-Norrmalms SK	2-0 (2-0)
9/8		IFK Eskilstuna-Östermalms IF	3-0
9/8		Norrköpings Idrottsförbund-Djurgårdens IF	1-12

16/8 IFK Eskilstuna-IF Swithiod 2-1 (0-1)
23/8 IFK Stockholm-IF Drott 3-0 (3-0) (inställt 16/8 p.g.a. regn)
1/9 kl.18.00 IFK Stockholm-Djurgårdens IF 3-1

Semifinal

6/9 kl.13.30 IFK Stockholm-IFK Eskilstuna 4-2 (2-2)

Final 20/9, kl.14.00 – se ovan

Från den inledande omgången 9/8 noteras att...

AIK efter förlusten i premiärmatchen lämnade in en protest till Svenska Bollspelsförbundet mot Kamraterna. Detta för att några spelare från Kamraterna i Uppsala hade ingått i Stockholmskamraternas lag. Protesten lämnades dock utan bifall av Bollspelsförbundet.

Följande citat från Svenska Dagbladet den 7/9-1903 belyser på ett bra sätt den snabba utvecklingen för fotbollen i huvudstaden.

”Söndagen var åter en af dessa på sista tiden så ofta återkommande högtidsdagar för det sportintresserade Stockholm. Hela dagen pågingo täflingar i Idrottsparken. De många fotbollsmatcherna anordnade af Svenska Bollspelsförbundet, upptogo större delen af programmet. Det är ju som bekant just denna gren af den fria idrotten, som blifvit mest populär bland allmänheten.”

Kl 8 Westermalms IF-IFK Stockholm 0-1

Kl 9 AIK-IF Swithiod 1-3

Kl 10 IF Drott-Södermalms IK 3-1

Efter uppehåll under den officiella gudstjänsten samt sedan en del försökstävlingar i löpning ägt rum började kl 1.30 e.m. fotbollsmatchen mellan IFK Stockholm och IFK Eskilstuna. Hufvudintresset för dagen knöt sig naturligt kring denna tävling, hvars segrare skulle få vara med i slutstriden om Svenska Bollspelspokalen, skänkt av grefve Clarence von Rosen. Det var därför att vänta sig att de täflande skulle anstränga sig till det yttersta. Åskådarna, som förut varit tämligen tunnsådda, kanske beroende på det ogynnsamma vädret, strömmade nu till i allt större skaror, regnet afstannade och himlen klarnade upp. Striden blef i alla afseenden vacker och värdig. Redan i början af matchen blef det tydligt att motståndarna voro ungefär jämnstora.

Spelet sköttes med en berömvärd påpasslighet och med en fart som är ganska sällsynt bland våra unga bollspelare. Båda lagen gjorde två mål under första halflek. Under andra halflek blef striden om möjligt ännu hetare än under den första. Stockholmsarna gjorde ett mål i början och deras motståndare ansträngde sig nu på alla sätt att taga revansch. Dessa försök strandade emellertid, inte minst beroende på stockholmsarnas målvakt, som utvecklade en otrolig påpasslighet och ofta i sista ögonblicket afvärjde den hotande faran. Stockholmsarna lyckades göra ännu ett mål under åskådarnas jubel. Resultatet blef alltså att stockholmsarna vunno med 4 mål mot 2, en vacker seger mot sådana motståndare, och får alltså äran att i finalmatchen om bollspelspokalen spela mot Örgryte idrottsällskap.

Senare på eftermiddagen spelades en match mellan Östermalms IF och IF Sleipner, där de förra vunno med 3-0.”

**Årets förnämsta
Fotbollstävling**
afhållen å
Idrottsparken
Söndagen den 20 Sept. 1903 kl. 2 e. m.
Finalmatch emellan
Stockholms bästa fotbollslag:
Idrottsföreningen **Kamraterna**
och
Örgryte Idrottsällskap
från Göteborg
om
Svenska Fotbollspokalen.
Kl. 10 f. m. börjar starten för All-
männa Svenska Orienteringslöpningen.
Entré: Läktaren I Kr. 1: 50
Öfriga d:o » 1: —
Ståplatser » 0: 50
Biljetter säljas Lördag i Allm. Tid-
ningskontoret samt hos M. Widfors,
Drottninggatan 88.
Söndag säljas biljetter å tävling-
platsen fr. kl. 8 f. m.

SM och Svenska Fotbollpokalen

1903 gällde Svenska Fotbollpokalen inte Svenska mästerskapet. Allt sedan 1896 hade SM anordnats av Svenska Idrottsförbundet. Speciellt populär hade SM-turneringen aldrig blivit, och den förde en ganska tynande tillvaro. 1903 vann exempelvis Göteborgs Idrottsförbund SM-titeln, detta i en tävling där endast fyra lag från göteborgstrakten ställde upp.

1904 hade Riksidrottsförbundets sektion för fotboll och hockey tagit över ansvaret för att anordna SM och i juli 1904 kunde följande meddelande läsas i Ny Tidning för Idrott.

Mästerskap i Fotboll 1904

Föreningar som önskar delta i täflan om Svenska mästerskapet i fotboll erinras om att anmälan, åtföljd av anmälningsavgift (4 kr för förening tillhörande och 10 kr för förening icke tillhörande Riksidrottsförbundet) måste senast den 20 dennes insändas till

Riksförbundets kansli
Styrmansgatan 5, Stockholm

Speciellt många intresserade föreningar hörde inte av sig detta år heller. Endast sju lag anmälde sig och i början av augusti finns en notis i Ny Tidning för Idrott om att följande lag kommer att delta i årets tävling om Svenska mästerskapet i fotboll. Djurgårdens IF Stockholm, Gefle IF, IFK Eskilstuna, IFK Stockholm, IFK Uppsala, Göteborgs Idrottsförbund och Örgryte IS.

Nu fanns det ju dock en annan, åtminstone i Mellansverige ganska populär turnering – arrangerad av Svenska Bollspelsförbundet – som var i full gång. Skulle det inte gå att slå samman de båda tävlingarna för att höja intresset?

Jodå! Den 11/8 kan följande läsas i Ny Tidning för Idrott.

”Meddelande från Riksförbundet”

Sedan Svenska Bollspelsförbundet under vissa villkor förklarat sig villigt att inträda i Riksförbundet, har detsamma sektion för fotboll och hockey överlåtit anordnandet av tävlingarna om Svenska mästerskapet i fotboll 1904 till Bollspelsförbundets styrelse. Härigenom komma dessa tävlingar att bli gemensamma med tävlingarna om Svenska Fotbollpokalen. Varje deltagare i det lag, som erövrar denna, erhåller från Riksförbundet dess mästerskapstecken i silver.

Vid denna tidpunkt var alltså kvalificeringsmatcherna till tävlingarna om Svenska Fotbollpokalen i full gång. Redan den 24 juli hade de första tre kvalmatcherna spelats, vilket dagen efter hade uppmärksammats i Svenska Dagbladet med att ”Tävlingarna om Svenska Fotbollpokalen togo igår sin början i Idrottsparken härstädes i strålande solskensväder. Då dessa tävlingar motsetts med stort intresse voro åskådarplatserna ganska talrikt besatta, dock på långt när icke fulltaligt.”

Totalt deltog 22 lag genom denna sammanslagning av de båda turneringarna i SM 1904, även om en handfull av dem var utslagna redan innan de visste om att de inte endast deltagit i spel om Svenska Fotbollpokalen, utan också om det Svenska mästerskapet.

SM-finalen 1904

Den första gemensamma finalmatchen för SM och Svenska Fotbollpokalen spelades på Idrottsparken i Stockholm mellan Djurgårdens IF och Örgryte IS den 16 oktober 1904.

Domare var AIK:aren Herman Juhlin. Matchen började kl. 1.38 e.m.

Örgryte vann med 2-1 efter samma siffror i paus inför ungefär 3.000 åskådare.

Att åse matchen som betecknas som säsongens clou från läktaren kostade 1 krona medan ståplats gick på 50 öre.

Lagen ställde upp med följande uppställningar.

ÖIS: Oskar Bengtsson; Knut Lindberg, Erik Bergström; Hugo Levin, Ernst Sandstedt, Folke Berg; Gustav Bergström, Hjalmar Orstadius, Erik Lund, Aron Hammarbäck (kapten) och Josef Larsson.

DIF: Rob. Andersson; Carl Jahnzon, A. Dahlstedt; H. Lagergren, A. Norling, N. Lundell; Ivar Friberg, Algot Nilsson (kapten), Erik Lavass, P. Egnell och H. André.

1-0 Erik Bergström 10 min, 2-0 ??? och 2-1 Erik Lavass 27 min.

Den slutliga striden om Svenska Fotbollpokalen och samtidigt Svenskt mästerskap för år 1904 stod på söndagen mellan Djurgårdens IF och Örgryte IS. Himlen ställde sig avvogt inställd såsom ofta är fallet men kunde likväl ej förhindra att tusentals människor begåvo sig upp till Idrottsparken, och där fyllde läktare och ståplatser.

Efter en nervös inledning tog Djurgården kommandot och gjorde flera vackra angrepp som emellertid strandade på Örgrytes utmärkta backar och alltid påpasslige målvakt. Mitt i Djurgårdspressen kontrade Örgryte och får en hörna. Efter en stunds klungspel framför målet ser faran ut att vara över, men bollen går ut till en av backarna som skjuter ett vackert skott i mål. Åskådarna ger motvilligt sitt bifall.

Spelet blev livligare och fördes med en energi, fart och kraft som man tyvärr sällan får se vid en match mellan två svenska lag. Även spelets teknik var på en nivå vi är rätt ovana vid.

Göteborgslagets segervisshet blev större än någonsin medan Djurgården å sin sida ansträngde sig för att vända krigslyckan. Efter ännu ett par minuter fick Örgryte på nytt en hörna som fick samma resultat som den förra. Flera angrepp noterades för Djurgården som slutligen kröntes med framgång och de gjorde mål, vilket hälsades med en storm av applåder från de talrika åskådarna. Spelet hårdnade i andra halvlek, och banan var till följd av regnet i dåligt – närmast dygt – skick och bollen hade blivit blöt och tung. Likväl drevs den i halkan hit och dit med en energi och kraft, ett samspel och en kombinationsförmåga som man mera sällan sett här i Stockholm. Djurgården pressade hårt, men med tur och skicklighet avvärjde Örgrytes försvar. Djurgården utmärkte sig genom sina dugliga backar och forwards särskilt Ivar Friberg. Örgryte hade utmärkt försvar både vad backar och målvakt beträffar.

Omedelbart efter matchen verkställdes prisutdelning av överste Victor Balck, som till Örgrytes lagkapten Aron Hammarbäck överräckte den ståtliga vandringspokalen jämte svenskt mästerskapstecken för fotboll. Till var och en av spelarna överlämnades Riksförbundets mästerskapsmedaljer

SM-semifinalerna 1904

Något skall även nämnas om semifinalmatcherna. (Inom parentes kan det noteras att Örgryte sedan de slagit ut Göteborgs IF den 10/8 sägs vara klart för "halffinal" mot IFK Eskilstuna – att SM-turneringen slagits samman med Svenska Fotbollpokalen förefaller åtminstone bland Göteborgsjournalisterna i det läget inte vara helt känt. IFK Eskilstuna åkte några dagar senare ut ur SM-turneringen mot IFK Norrköping, ett lag som ursprungligen inte var anmält till SM. För Örgryte fortsatte färden mot SM-final med kvartsfinal mot just IFK Norrköping och därefter semifinal mot Östermalms IF)

Det var semifinalen om Svenska fotbollspokalen för Svenska mästerskapet anordnad av Svenska Bollspelsförbundet igår (25/9). Svenska fotbollspokalen är ju vårt förnämsta vandringspris för fotboll. Till semifinalerna återstodo, efter de under sommaren avhållna fotbollsmatcherna landet runt, fyra lag. Örgryte idrottsällskap, Djurgårdens idrottsförening, Östermalms idrottsförening och Allmänna idrottsklubben.

Kl halv 2 e.m tågade de blåvita "djurgårdarne" och de svartröda "allmänna" ned på banan. Som skiljedomare för denna match fungerade C. L. Kornerup. Det blev en ganska hård strid, som Djurgården vann med 3-2. Djurgårdarna spelade på kraft och var snabbare än sina motståndare.

AIK försökte vinna genom sin större smidighet och passningsskicklighet. De senare fick dock inget lätt göra, varken i kraft eller samspel var de vuxet Djurgården men presterade dock ett vackert försvar. Till Djurgårdens överlägsenhet bidrog helt säkert en mycket viktig förstärkning i engelsmannen mr Bertram vilken inträtt som halvback i stället för Lundell. Mr Bertram presterade ett överlägset spel och passade bollen åt sitt lag på ett sätt som flera gånger bidrog till framgången.

Det konstateras att Djurgårdens backar som vanligt spelade för långt framme, vilket ofta förorsakade att domaren, till skada för spelet, var tvungen att blåsa av detta, därför att bollen var vad fotbollsspelarna kalla "off side".

Den av Herman Juhlin ledda matchen mellan Östermalms IF mot Örgryte IS kommer länge att bevaras i minnet av dem som åsåg den. Matchen tillhör de mest spännande som spelats i sommar. Från början till slut spelades med en ursinnig fart och energi, och chanserna växlade blixtnabbt för de båda stridande parterna. I början låg Östermalm rätt mycket över, men de drev på med för stor iver, för att kunna hålla sig uppe i längden. Göteborgarnas spel utmärkte sig för målmedvetenhet och behärskning och de kunde till slut vinna med 3-2. SvD citerar en åskådare som yttrade karaktäristiken att "östermalmarna sparkade, men göteborgarna spelade".

Nog ha fotbollsspelarna bragt sin sport i blomstring, bevisat härför framtiden med tydligt eftertryck i söndagens matcher.

Matcherna spelades med internationell speltid 1½ timme.

Denna artikel bygger på tidningsstudier. Uppgifterna har hämtats från Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet, Stockholms Dagblad, Nordiskt Idrottslif och Ny Tidning för Idrott.

Utdelad för sista gången 2000

Sedan 1904 har alltså spelet om det Svenska mästerskapet gällt vandringspriset Svenska Fotbollpokalen.

1905 kom Fotbolls- och Bollspelsförbundet redan på våren överens om att samordna de båda tävlingarna och i Nordiskt Idrottslif den 11/5 finns en inbjudan till tävlingen som var gemensamt undertecknade av representanter för både Riksidrottsförbundets fotbollssektion och Svenska Bollspelsförbundets tävlingskommitté.

1906 hade Svenska Bollspelsförbundet upplösts och Svenska Fotbollförbundet anordnade på egen hand mästerskapstävlingarna. Svenska Fotbollpokalen har allt sedan dess (dock inget mästerskap 1926 till 1930) delats ut till de svenska mästarna. Nu förefaller det dock vara slut med detta.

Efter tidningsskriverier i höstas beslutade Svenska Fotbollförbundet vid ett styrelsemöte i december 2000 att SM-bucklan skall bytas ut.

Halmstads BK är i skrivande stund de 92:a och sista mästarna som erhöll det ständiga vandringspriset Svenska Fotbollpokalen.

Ett nytt vandringspris kommer därmed att sättas upp fr.o.m. 2001.

Att hittillsvarande vandringspris egentligen aldrig haft namnet von Rosens pokal innebär inte att pokalen med detta namn är ointressant ur svensk fotbollshistorisk synvinkel. Hur spelet om von Rosens pokal påbörjades 1899 återkommer undertecknad till i nästa nummer av SFS-Bolletinen.

Linköping i februari 2001

Jimmy Lindahl